
Úvod do pedagogiky a psychologie

13) Školský systém v České republice. Výsledky a efekty
vzdělávání.

PODZIMNÍ SEMESTR 2019

Školský systém v České republice

Klasifikace ISCED

Mezinárodní standard klasifikace vzdělávání (International Standard Classification of Education)

- vydalo UNESCO v roce 1976 jako nástroj vhodný pro shromažďování, zpracování a zpřístupňování vzdělávacích statistik jak v jednotlivých zemích, tak v mezinárodním měřítku.

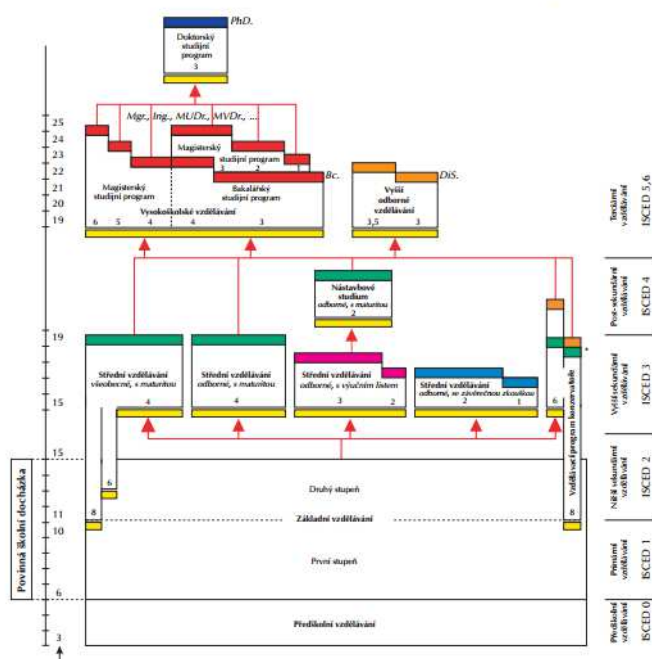
Mezinárodní standard klasifikace vzdělávání

- 0 – preprimární vzdělávání (MŠ)
- 1 – primární vzdělávání (1. stupeň ZŠ)
- 2 – nižší sekundární vzdělávání (6. – 9. tř.)
- 3 – vyšší sekundární vzdělávání (10. – 13. tř. SŠ)
- 4 – nástavbové školy
- 5 – vyšší odborné školy, bakalářský a magisterský st. VŠ
- 6 – doktorské studijní programy

ISCED

http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publicace/euroguidance/cz/vzdelavaci_system_2006.pdf

Schéma vzdělávacího systému České republiky

ISCED 0 – Mateřská škola

Školský zákon

RVP

ISCED 0 - MŠ

- poskytuje předškolní vzdělávání dětem ve věku 3-5 let.
- od 1. 9. 2016 stanoveno, že se předškolní vzdělávání organizuje pro děti ve věku zpravidla od 3 do 6 let, nejdříve však od 2 let.
- od roku 2017 je povinný poslední rok mateřské školy. Je možné ho nahradit domácím vzděláváním. Jeho dostatečnost si ale rodiče musí nechat ověřit přezkoušením dítěte v mateřské škole. Rodiče musí nechat děti do školky zapsat, jinak jim bude hrozit až pětitisícová pokuta.
- Dětem do 3 let jsou určeny jesle, které však nejsou součástí školské soustavy, nýbrž jsou v kompetenci Ministerstva zdravotnictví; vzhledem k tříleté rodičovské dovolené je navštěvuje jen 0,5 % příslušné věkové skupiny.

Dvouleté děti v MŠ?

ISCED 1 + 2 – Základní škola

Školský zákon

RVP

ISCED 1 + 2

- Povinná školní docházka je devítiletá
- Žáci ji uskutečňují převážně (téměř 80 % příslušné populace) společně v základních školách organizovaných do dvou stupňů (5+4).
- Počínaje druhým stupněm však existují možnosti pokračovat v povinném vzdělávání v gymnáziích (po 5. ročníku v osmiletém, po 7. ročníku v šestiletém), popř. v konzervatořích.

Statistické údaje:

- V posledních pěti letech výrazně přibýlo žáků na prvním stupni. V minulém školním roce jich bylo 551 428.
- Na druhém stupni se počet žáků po výrazném úbytku mezi školními roky 2006/2007 až 2010/2011 stabilizoval.
- V minulém školním roce se základního vzdělávání účastnilo celkem 921 054 žáků.
- Téměř každý dvacátý si plnil povinnou školní docházku na víceletých gymnáziích, 308 žáků pak na konzervatořích.
- Na základních školách působil po přepočtení na plně zaměstnané 60 221 učitelů. Ženy tvořily 84 % učitelského sboru.

ISCED 3 – Střední škola

Školský zákon

RVP

ISCED 3

- Po splnění povinné školní docházky pokračuje 96 % populace v nepovinném vyšším sekundárním vzdělávání
 - a to buď ve všeobecném v gymnáziích, která jsou kromě osmi- a šestiletých i čtyřletá (přes 20 % populace)
 - nebo v odborném v ostatních středních školách 48,5 % ve čtyřletých oborech ukončených maturitní zkouškou, 23 % v dvou- až tříletých oborech s výučním listem, a v některých dalších oborech), popř. v konzervatořích.
- Alespoň vyšší sekundární vzdělání (ISCED 3) získá 94 % populace ve věku 25 až 34 let (2007).

ISCED 4

- Ti, kdo ukončili vyšší sekundární vzdělání v oborech s výučním listem, mohou pokračovat nástavbovým studiem, které má úroveň ISCED 4A a je ukončeno maturitní zkouškou, nebo si rozšířit kvalifikaci ve studiu zkráceném (postsekundárním).
- Ti, kdo získali vzdělání ukončené maturitní zkouškou (ISCED 3A, popř. 4A – přes 72 % populace), mohou pokračovat na terciární úrovni, a to buď na vyšších odborných školách (ISCED 5B), nebo na vysokých školách (ISCED 5A a 6).

Statistika

Střední školy navštěvovalo ve školním roce 2015/2016 celkem 427 107 žáků. Jejich počet se v průběhu posledních pěti let snížil o pětinu, v porovnání se školním rokem 2006/2007 dokonce o čtvrtinu. Příčinou je především populační pokles v příslušných věkových skupinách.

Na středních školách vyučovalo 38 386 pedagogů, z 60 % šlo o ženy.

ISCED 5 + 6

Vysokoškolský
zákon

Boloňský proces

ISCED 5 + 6

- Veřejné, státní a soukromé vysoké školy.
- Na veřejných a soukromých vysokých školách vloni studovalo 326 909 studentů.
- Veřejnou či soukromou vysokou školu absolvovalo 82 004 studentů, 60 % z nich byly ženy, 10 % cizinci.
- Obvykle se zapsali na veřejné vysoké školy, 11 % studentů navštěvovalo soukromé.
- Tři čtvrtiny posluchačů preferovaly prezenční formu studia.
- Počet studentů vysokých škol rostl až do roku 2010. Přednášky tehdy navštěvovalo až 400 tisíc posluchačů. Poté se začaly počty studentů snižovat – za posledních pět let téměř o pětinu.
- Z absolventů s maturitní zkouškou z roku 2008 bylo v témže roce zapsáno do terciárního vzdělání 60 %.

Veřejné vysoké školy jsou veřejnoprávními institucemi a jako takové jsou zřizovány a zrušovány zákonem. Státní vysoké školy (vojenké a policejní) nemají právní subjektivitu a jsou součástí zřizovatelského ministerstva.

Organizace základního vzdělávání

- Poskytování základního vzdělávání upravuje školský zákon:
 - <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-1-2017-do-31-8-2017>
- Ústředním řídicím orgánem pro celou vzdělávací soustavu je **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT)**, které formuluje strategické dokumenty a návrhy příslušných zákonů.
- **Obce** zřizují mateřské školy, základní školy a školská zařízení jim sloužící. **Kraje** zřizují především střední školy.
- Na kvalitu poskytovaných vzdělávacích programů předškolního, základního a středního vzdělávání dohlíží **Česká školní inspekce**.

Organizace základního vzdělávání

- Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou být integrováni v běžných třídách či ve třídách a upravenými vzdělávacími programy.
- Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a žáci s autismem mají právo se vzdělávat v **základní škole speciální**.
- **Poradenské služby** na školách poskytují **výchovní poradci a školní metodici prevence** z řad učitelů, popř. školní psychologové nebo speciální pedagogové, které mohou školy zaměstnávat.

Organizace základního vzdělávání

- Do školy jsou přijímáni žáci, kteří k 1. září příslušného školního roku dovršili šest let věku. Není-li dítě v tomto věku **pro školu zralé**, což se zjišťuje při zápisu, navštěvuje buď dále mateřskou školu, nebo přípravnou třídu. Přípravné třídy zřizují školy základní.
- Žák plní povinnou školní docházku ve svém školském obvodu (ve spádové škole), pokud zákonný zástupce (rodič) nezvolí pro žáka školu jinou.
- Charakteristickým rysem povinné školní docházky v ČR je nízká míra školní neúspěšnosti. Ročník opakuje po řadu let v průměru méně než 1 % žáků.
- Příprava učitelů základních škol je svěřena vysokým školám, učitelé primární i nižší sekundární úrovně musí mít magisterské vzdělání.

Výsledky a efekty vzdělávání

Výstupy školní edukace

A) výsledky

- charakteristiky bezprostředních změn, které vznikají na straně vzdělávajících se subjektů (znalosti, dovednosti, zájmy, hodnotová orientace, předsudky...)

B) efekty

- důsledky vyvolané působením výsledků edukace (např. začlenění do profesní skupiny, uplatnění absolventů na trhu práce)
- mají dlouhodobý charakter
- lze je obtížněji měřit

Rok přihlášení	Přihlášených	Přijatých	% Úspěšnost	Nezaměstnaných*
2015	3867	1739	45%	3,4% **
2014	4851	1861	38%	**
2013	5154	2695	52%	5,4% **
2012	5464	2159	40%	3,1% **
2011	5878	2627	45%	4,4%
2010	5008	2521	50%	3,1%
2009	4725	2411	51%	1,5%

Výsledky vzdělávání

Pedagogická evaluace

- pedagogická disciplína zabývá zejména metodami, kterými lze kvalitu a efektivitu vzdělávání objektivně hodnotit, měřit a porovnávat
- evaluace vzdělávacích výsledků: srovnávání vědomostí a dovedností žáků

Výsledky vzdělávání

Hodnocení probíhá ve vzdělávacích systémech na několika úrovních:

- na úrovni systému
- na úrovni školy
- na úrovni ředitele
- na úrovni učitele
- na úrovni žáka

Hodnocení standardizovaným testem

Paní učitelko, když nás máte rozříděné na dobré a špatné žáky,
zdalipak taky třídíte odpad ?

Hodnocení standardizovaným testem

"Teď budeme psát ten test, co nás testuje pro test?"

- O standardizovaném testu hovoříme v situaci, kdy se jeho příprava, administrace a výsledků řídí předem danými pravidly zajišťujícími jeho kvalitu a objektivitu.
- Jedná se například o situace, kdy žák skládá závěrečnou zkoušku a úspěch v testu rozhodne, zda získá certifikát (například maturitní test), nebo skládá přijímací zkoušku, jejíž výsledek rozhodne o přijetí na zvolenou školu.
- Externě administrované standardizované testy používají pro účely monitoringu vzdělávacích výsledků na úrovni školy, správních celků a celých systémů nebo pro účely evaluace vzdělávacích programů nebo dopadů opatření vzdělávací politiky.
- V případě monitoringu sice testy nemají dopad na osudy žáků, ale často mají dopad na osudy škol, případně učitelů.
- Jedná se o testy, které jsou administrovány všem žákům ve vzdělávacím systému v nějakém ročníku školní docházky (hovoříme o plošném testování), nebo s testy, které jsou administrovány pouze na výběrových souborech žáků.

Mezinárodní úroveň: výsledky vzdělávání: PISA

- Mezinárodní šetření PISA (Programme for International Student Assessment) je považováno za největší a nejdůležitější mezinárodní šetření v oblasti měření výsledků vzdělávání, které v současné době ve světě probíhá.
- Výzkum je jednou z aktivit Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).
- Šetření je zaměřeno na zjišťování úrovně gramotností patnáctiletých žáků, kteří se ve většině zúčastněných zemí nacházejí v posledních ročnících povinné školní docházky.
- Kromě kognitivních výsledků (na které je především šetření zaměřeno) zjišťuje také na nekognitivní výsledky (např. postoje, motivace, chování a hodnoty a sociální a personální dovednosti, respektive kompetence).

Historie PISA

V devadesátých letech minulého století došlo v Organizaci pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) k rozhodnutí zahájit hodnocení výsledků školního vzdělávání, které by zjišťovalo, jak vzdělávací systémy vyspělých zemí připravují své mladé lidi pro uplatnění na trhu práce.

OECD navrhla koncem 90. let vlastní výzkumný projekt. Neměl zjišťovat, jak si žáci osvojili učivo školních osnov, ale zda mají takzvané klíčové kompetence.

První šetření PISA se uskutečnilo v roce 2000 a od té doby je výzkum realizován pravidelně ve tříletých intervalech (dosud tedy v letech 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015 a 2018)

Aktuálně k PISA

Události, 3. 12. 2019

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/219411000101203>

PISA

Přehled uskutečněných cyklů projektu PISA

Rok	Hlavní testovaná oblast	Počet zemí	Počet škol v ČR	Počet žáků v ČR
2000	Čtenářská gramotnost	32	253	9 400
2003	Matematická gramotnost	41	260	9 900
2006	Přírodovědná gramotnost	56	246	9 000
2009	Čtenářská gramotnost	65	290	7 500
2012	Matematická gramotnost	65	297	6 535

2015 Přírodovědná gramotnost

PISA 2015

- narůstající celková dominance asijských zemí (v čele Singapur s velkým nárůstem před Japonskem; v popředí ale např. též Vietnam)
- z neasijských členských zemí OECD je v popředí Estonsko, Finsko a Kanada
- Výsledky žáků českých škol se dlouhodobě udržují kolem průměr
- oproti předchozímu hodnocení však došlo k mírnému zhoršení výsledků v přírodních vědách a matematice, naopak čtenářská gramotnost se nepatrně zlepšila.
- Sociální determinace zůstává v ČR nadprůměrně vysoká, naopak procento dětí s většími problémy či opakováním ročníku je pozitivně poměrně nízké.

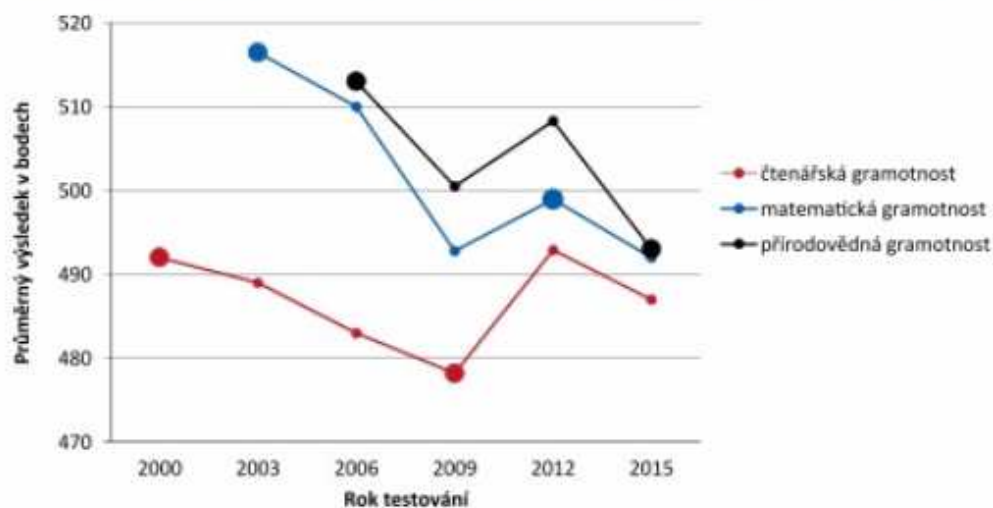
Obrázek 4.1 Průměrné výsledky zúčastněných zemí – přírodovědná gramotnost

Země	Průměrný výsledek	Rozdíl vůči ČR
Singapur	556	▲
Japonsko	538	▲
Estonsko	534	▲
Tchaj-wan	532	▲
Finsko	531	▲
Macao (Čína)	529	▲
Kanada	528	▲
Vietnam	525	▲
Hongkong (Čína)	523	▲
Čína (vybrané čínské provincie)	518	▲
Korejská republika	516	▲
Nový Zéland	513	▲
Slovensko	513	▲
Austrálie	510	▲
Velká Británie	509	▲
Německo	509	▲
Nizozemsko	509	▲
Švýcarsko	506	▲
Irsko	503	▲
Belgie	502	▲
Dánsko	502	▲
Polsko	501	▲
Portugalsko	501	▲
Norsko	498	○
USA	496	○
Rakousko	495	○
Francie	495	○
Švédsko	493	○
Čínská republika	493	○
Španělsko	493	○
Lotyšsko	490	○
Ruská federace	487	○
Lucembursko	483	▼
Itálie	481	▼
Mladansk	477	▼
Litva	475	▼
Chorvatsko	475	▼
Argentina (provincie Buenos Aires)	475	▼
Island	473	▼
Israele	467	▼
Malta	465	▼
Slovensko	461	▼
Řecko	455	▼
Chile	447	▼
Bulharsko	446	▼

17

Změny ve výsledcích žáků z České republiky od roku 2000 ve sledovaných gramotnostních oblastech znázorňuje graf na obrázku 2.1. Zdůrazněné jsou výsledky hlavních testovaných oblastí.

Obrázek 2.1 Změny ve výsledcích českých žáků v gramotnostních oblastech od roku 2000

PISA 2012

Příklad testování finanční gramotnosti:

http://www.csicr.cz/getattachment/cz/O-nas/Mezinarodni-setreni/PISA/Priklady-uloh-z-financni-gramotnosti/FL_uvolnene_ulohy.pdf

Nekognitivní výsledky

V rámci mezinárodních výzkumů je sledována řada výstupů vzdělávání, které nemají kognitivní povahu, například postoje ke škole, ke vzdělávání, sebepečetí, postoje k životnímu prostředí, občanské postoje.

Vybrané nekognitivní výsledky:

- Čeští žáci vykazují podprůměrnou sebedůvěru (2009).
- Doprovázeno statisticky významným zhoršením vztahu žáka ke škole (2009).
- Užitečnost školního vzdělávání z pohledu žáků: V roce 2003 se hodnota indexu českých žáků pohybovala v průměru OECD. Do roku 2012 však došlo ke statisticky významnému zhoršení a ČR se ocitla mezi zeměmi, ve kterých žáci považují školní vzdělání za méně užitečné.
- Obava z matematiky: mezi lety 2003 a 2012 se statisticky významně zvýšila.
- Postoje ke čtení: V roce 2009 uvedlo necelých 60 % českých patnáctiletých žáků, že si čtou pro radost, čímž se ČR zařadila mezi země OECD, ve kterých čtou žáci nejméně rádi.
- Jako pozitivní můžeme vyhodnotit nadprůměrnou ochotu českých žáků učit se cizí jazyky. Čeští žáci naopak projevili relativně nízký zájem o politické dění a nízkou ochotu se jakkoli angažovat. V silnější míře než jejich evropští vrstevníci uvedli čeští žáci, že se nezajímají o národní a mezinárodní politiku, že nediskutují o sociálních a politických otázkách mimo školu 155 a že se neúčastní obecně prospěšných aktivit. Výrazně horší ve srovnání s žáky z ostatních evropských zemí je i jejich ochota se v budoucnu účastnit voleb.

Příklad: Jak PISA ovlivňuje vzdělávací politiku v ČR

Odborná konference MŠMT, 2010:

Na zhoršující se vzdělávací výsledky českých žáků reagovalo MŠMT ČR zahájením veřejné diskuse o možnostech využití standardů vzdělávání a testování pro zvýšení kvality českého základního vzdělávání.

Využití výsledků testování žáků 5. a 9. ročníků (pro žáka, školu, rodiče, zřizovatele, stát, veřejnost).

Výhrady vůči výzkumům efektivity vzdělávání

1. Zneužití výzkumů vládou

Vládě umožnily výzkumy zbavit se odpovědnosti za kvalitu vzdělávání a vinit školy a učitele ze všech společenských problémů.

2. Neúnosné zjednodušování komplexních vazeb příčin a následků ve vzdělávacím systému

Srovnávání škol (i systémů) na základě výsledků v testech je tedy zavádějící, neboť nezohledňuje skutečnost, že školy fungují v nějakém prostředí, z jehož působení se nemohou vlastním přičiněním vymanit.

3. Absence teorie

Kritici výzkumníkům vyčítali, že teorii koncipují na základě získaných poznatků co nejjednodušeji tak, aby potvrdila zamýšlené kroky vzdělávací politiky.

Kritika PISA

- PISA měří vědomosti a dovednosti, které si žáci osvojili za celou vzdělávací a životní dráhu do věku 15 let. Neříká nic o tom, co z toho se žáci naučili ve škole, v níž se aktuálně nacházejí.
- **Řízení vzdělávacích cílů zvnějšku** (nejen vlivem mezinárodně srovnávacích výzkumů ale i národního testování). V důsledku toho ve školství obecně posílí princip soutěživosti – ruku v ruce s tím posílí ruka trhu.
- Decentralizaci a autonomizaci 90. let 20. stol. střídá po **šoku z PISY** re-centralizace a standardizace.
- Nekritické přijetí závěrů by mohlo vést k mylným závěrům o fungování českého vzdělávacího systému.

Kritika PISA

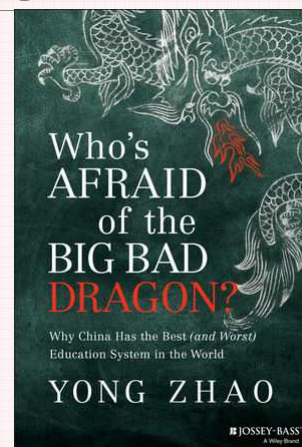
- Zjednodušování interpretace výsledků vedené snahou o srozumitelnost a atraktivitu pro tvůrce vzdělávacích politik.
- Mezinárodní výzkumy jsou kritizovány za to, že „sjednocují“ kurikulum a obracejí pozornost škol a učitelů výhradně k omezenému okruhu vzdělávacích cílů, které jsou měřeny mezinárodními výzkumy.
- Testové úlohy jsou kulturně kódované angloamerickou tradicí:
 - přírodovědná oblast testována jako celek bez rozlišování mezi chemií, fyzikou a biologií, jak je běžné v kontinentální Evropě.
 - v matematice evropští žáci lépe zvládají matematické operace, ale mají nedostatky v logickém úsudku.
 - čtení je pojednáno v rozporu s evropskou tradicí, neboť jsou zařazovány nesouvislé texty, které v Evropě součástí čtenářského výcviku nejsou.
- Nezohlednění podílu přistěhovalců.
- Autoři dále zpochybňují úspěšnost organizátorů při převádění testů do různých jazyků tak, aby byly jednotlivé jazykové verze skutečně srovnatelné a kulturně zcela neutrální (http://technet.idnes.cz/prijimaci-testy-0j7-/veda.aspx?c=A161102_074600_veda_nyv)
- PISA představuje velký byznys – nejen na mezinárodní úrovni, kde se na realizaci výzkumu podílí řada soukromých subjektů, ale i na národní úrovni, kde vytváří pracovní místa. Jedinci a skupiny, kteří jsou na výzkumu PISA zainteresováni, pak přirozeně brání kritice.

Who's Afraid of the Big Bad Dragon

Who's Afraid of the Big Bad Dragon: Why China has the Best (and Worst) Education (Zhao 2014), PISA se stala jedním z nejdestruktivnějších faktorů v dnešním vzdělávání: vytváří iluzorní modely excelence, idealizuje systémy, které mají vážné vzdělávací nedostatky, glorifikuje autoritářské přístupy a pozornost vzdělávacího světa směřuje do minulosti místo do budoucnosti.

Lze kvalitu vzdělávání kvantifikovat?

Jak může orientace na výkon v testech ovlivňovat vzdělávací proces?

Národní úroveň: plošné testování

Plošné testování:

Ondřej Hausenblas (21:45):

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10101491767-studio-ct24/214411058060519>

Tvorba testových otázek

[Http://technet.idnes.cz/prijimaci-testy-0j7-/veda.aspx?c=A161102_074600_veda_nyv](http://technet.idnes.cz/prijimaci-testy-0j7-/veda.aspx?c=A161102_074600_veda_nyv)

13:50: kulturní podmíněnost položek

Otázky k zamyšlení

- 1) Charakterizujte český vzdělávací systém prostřednictvím ISCED.
- 2) Jaký je rozdíl mezi výsledky a efekty vzdělávání? Uveďte příklad na základě vaší vzdělávací dráhy.
- 3) Popište realizaci výzkumu PISA. Jaké jsou hlavní výhody a nevýhody mezinárodních srovnávacích výzkumů výsledků vzdělávání?
- 4) Uvažujte o plošném testování na národní úrovni (testování v 5. a 9. ročnících, státní maturity). V čem shledáváte výhody a v čem rizika plošného testování?

Povinná literatura

[Průcha J. Kapitola 9. Výsledky a efekty školní edukace.](#)

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/co-znamenaji-standardy-pro-zakladni-vzdelavani>

RVP ZV (seznamte se s cíli a strukturou, nahlédněte do vašich oborů)

http://old.nvf.cz/publikace/pdf_publicace/euroguidance/cz/vzdelavaci_system_2006.pdf
www.msmt.cz/file/10376_1_1/download/

Doporučená literatura

PASCH, M. a kol. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině. Jak pracovat s kurikulem.* Praha . Portál, 1997.

Mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání. Metodologie, přínosy, rizika a příležitosti

https://www.researchgate.net/publication/307601167_Mezinarodni_vyzkumy_vysledku_vzdela_vani_Metodologie_prinosy_rizika_a_prilezitosti